

Aby rozpocząć lekturę,
kliknij na taki przycisk ,
który da ci pełny dostęp do spisu treści książki.

Jeśli chcesz połączyć się z Portem Wydawniczym
LITERATURA.NET.PL
kliknij na logo poniżej.

ALEKSANDER FREDRO

PAN GELD HAB
KOMEDIA W TRZECH AKTACH

TEKST OPARTO NA WYDANIU «PISMA WSZYSTKIE» ALEKSANDRA FREDRY
W OPRACOWANIU B. KUCHARSKIEGO, OSSOLINEUM, 1926, T. I.

MAŁĄ KRONIKĘ OPRACOWAŁ WŁODZIMIERZ LEWIK. PRZYPISAMI
OPATRZYŁA ALEKSANDRA FRYBESOWA

MAŁA KRONIKA
ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI
ALEKSANDRA FREDRY

1793

Aleksander Fredro, syn zamożnego galicyjskiego ziemianina, urodził się dn. 20 czerwca w Surochowie pod Jarosławiem.

1805

Pierwsza dziecięca próba komedyjki *Strach nastraszony*.

1806

Śmierć matki. Fredro z ojcem przenosi się do Lwowa.

1809–1814

W roku 1809 szesnastoletni poeta zaciąga się jako ochotnik do wojsk Księstwa Warszawskiego, następnie bierze udział w kampanii moskiewskiej (1812) oraz w bitwach pod Dreznem i Lipskiem (1814). Odznaczony krzyżem legii honorowej, Fredro zwalnia się z wojska i wraca do Galicji.

Powróciliśmy razem. Nie z równych pobudek:
Napoleon na Elbę – ja prosto do Rudek.

1815–1817

W czasie pobytu w Beńkowej Wiszni (koło Rudek), przerywanego częstymi wyjazdami na lwowskie zabawy karnawałowe, Fredro rozpoczyna działalność pisarską komedią *Intryga naprędce*, wystawioną w lwowskim teatrze dn. 10 marca 1817 r.

1818–1822

Po udanym debiucie talent poety, choć rozwijający się w odosobnieniu, z dała od ówczesnych prądów literackich, wypowiada się coraz dojrzalszymi utworami, jak: *Pan Geldhab* (1818), *Mąż i żona* (1820) i *Cudzoziemczyni* (1822).

1824

Wyjazd na paromiesięczny pobyt do Włoch.

1825–1826

Fredro zasila teraz coraz nowymi komediami teatru: warszawski i lwowski. W r. 1826 ukazuje się w Wiedniu pierwsze wydanie książkowe dzieł poety.

1827

„Polihymnia” lwowska drukuje wiersze i poematy romantyczne Fredry.

1828

Śmierć ojca. Małżeństwo z Zofią z Jabłonowskich Skarbkową.

1829

Narodziny syna, Jana Aleksandra, późniejszego komediopisarza. Fredro członkiem warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

1832–1834

Szczytowy okres twórczości poety, przynoszący trzy arcydzieła polskiej komedii: *Pan Jowialski* (1832), *Śluby panieńskie* (1833) i *Zemsta* (1834).

1835

Atak Seweryna Goszczyńskiego na Fredrę w rozprawce *Nowa epoka poezji polskiej* powoduje zamilknienie autora *Zemsty* i zaprzestanie jego publicznej działalności literackiej.

1839

Drugie wydanie *Komedyj* ukazuje się we Lwowie.

1846

Memoriał Fredry pt.: *Uwagi nad stanem socjalnym w Galicji* skierowany pod adresem austriackiego dworu.

1848

Fredro pisze nie ustępujący jego znakomitym komediom pamiętnik *Trzy po trzy*.

1850–1855

Pobyt w Paryżu, gdzie poeta poznaje A. Mickiewicza. W r. 1853 Fredro podejmuje przerwana w r. 1835 twórczość komediopisarską, ale tworzy wyłącznie dla siebie, nie publikując ani nie wystawiając na scenie swych nowych komedii.

1857

Fredro na stałe osiedla się we Lwowie, zajmując dworek na Chorążczyźnie, naprzeciw domu Goszczyńskiego.

1876

Śmierć Aleksandra Fredry dnia 15 lipca.

PAN GELDHAB

Pyszny nądzka, kiedy spanoszeje.

AND. MAX. FREDRO¹

---

¹ Pyszny nądzka, kiedy spanoszeje.

A n d. M a x. F r e d r o – (1621–1679); autor *Przysłów*, z których Aleksander Fredro brał niejednokrotnie motta do swoich komedii. Nądzka – nędzarz. Spanoszyć – wzbogacić się.

OSOBY

P a n G e l d h a b
F l o r a, córka jego
K s i ą ż ę R o d o s ł a w
L u b o m i r, rotmistrz
M a j o r, przyjaciel Lubomira
L i s i e w i c z, przyjaciel Księcia
K o n t o, intendent Księcia
P i ó r k o
K o m i s a n t
K r a w i e c
K a m e r d y n e r
L o k a j

Scena w Warszawie, w domu pana Geldhaba.

AKT PIERWSZY

Teatr wystawia pokój w domu pana Geldhaba. Na przodzie po prawej stronie stolik z książkami i krzesło, po lewej kanapa; w głębi dwoje drzwi: jedne, którymi wchodzi, drugie, otwarte, dają widzieć dalsze pokoje. Drzwi na prawo i na lewo.

SCENA PIERWSZA

*Pan Geldhab, Komisant, Krawiec, Tapicer,
Kupczyki, Kamerdynery, Lokaje.*

Geldhab w szlafroku, papiery w ręku, zdaje się być bardzo zatrudnionym. Tapicer przybija firanki. Kupczyki w głębi stoją z różnymi sprzętami.

Geldhab
do Tapicera

A, na mój honor, dobrze, kształtnie i gustownie;
Z firanek kontent jestem, kontent niewymownie;
Haftów, frandzli, miuślinu suto i bogato,
Tak u mnie być powinno, Geldhaba stać na to!
po krótkim milczeniu

Przysięgam na mą duszę i majątek stawię,
Że ledwie jest podobnych dwie w całej Warszawie.
Wkrótce Tapicer odchodzi.

Komisant²
z papierami w ręku

Panie...

Geldhab
do Krawca

Cóż, liberyja dla dworu gotowa?

Krawiec

Oto jest frak na próbę...

Geldhab

A nasza umowa?
Waszeć widzęś zapomniał, jaka była zgoda.

---

² K o m i s a n t – kupiec załatwiający czyjeś zlecenia handlowe, tutaj: urzędnik Geldhaba.

K r a w i e c

I owszem, wszak zarobiłem, jak najnowsza moda.

G e l d h a b

Moda z jednym galonem? Szalony! Szalony!
Cóż dwór pański oznacza, jeśli nie galony?

K r a w i e c

Jednak to gust najlepszy.

G e l d h a b

śmiejąc się

Takie dobre gusta

Pewnie tacy stanowią, których kieszeń pusta;
Gdzież złotem kto przesadzi? Do twarzy mu wszędzie;
A więc galon sług moich niechaj w troje będzie.

K r a w i e c

Dobrze.

G e l d h a b

By sutą była, jak tylko być może.
Czemuż być nie ma, powiedz, kiedy na tołożę?

K r a w i e c odchodzi.

G e l d h a b spogląda na papiery, potem wokoło.

K o m i s a n t

Wielmożny...

G e l d h a b

Ale zaraz, jakżeś uprzykrzony!

do K a m e r d y n e r a

Dowiedz się, czy w gazecie będę umieszczony;
Chciałbym tam mieć wyraźnie artykuł ten cały:

dając kartkę, czyta

„Jaśnie Wielmożny Geldhab, dziedzic Samochwały,
Przybyszowic, Grypsowa, Łówki et cetera” –
Et cetera pamiętać! – „który równie wspiera

z przyciskiem

Licznych swoich poddanych, jak wszystkich dokoła,
Których tylko w niedoli wynajdywać zdoła,

Raczył dać na spalone Bamberga przedmieście³
Z zwykłą hojnością złotych polskich tysiąc dwieście.”

K o m i s a n t

Gdy dobroć twoja, panie, tak dla obcych skora,
Siostra, co w niedostatku, od pół roku chora,
Bez wątpienia próśb swoich skutkiem się ucieszy,
Gdy pan procent przyspieszyć...⁴

G e l d h a b

Nic pan nie przyspieszy.

K o m i s a n t

Ten list przekona, w jakim strapieniu zostaje.

G e l d h a b

z niecierpliwością

Cóż to, nie wiesz, że córkę za księcia wydaję?
Gdy mnie fraszkami nudzić ułożyłeś sobie,
Myśleć o nich nie będę w tej tak wielkiej dobie,
Mając innych ważniejszych zatrudnień tysiące;
I termin też wypłaty aż za dwa miesiące.
Napisz waćpan, że bardzo żałuję niebogi,
Ale pomóc nie mogę... Bywaj zdrów!... czas drogi.

Odwraca się.

K o m i s a n t

Wszak to siostra!

G e l d h a b

Wiem o tem.

K o m i s a n t

Chora.

---

³ B a m b e r g a p r z e d m i e ś c i e – Bamberg, miasto w Bawarii. Pomoc udzielona obcemu i odległemu miastu, ale zapewniająca rozgłos podkreśla wymowę faktu, że Geldhab odrzuca prośbę własnej siostry.

⁴ ...p r o c e n t p r z y s p i e s z y ć – Jak widać z tekstu, siostra Geldhaba posiada u niego niewielki kapitał, a żyje z wypłacanych jej w określonych terminach procentów.

G e l d h a b

To źle.

K o m i s a n t

W nędzy.

G e l d h a b

Ależ, mój panie, nudzisz; że nie dam pieniędzy,
Wszak ci już powiedziałem i powtarzam jeszcze.
Kłaniam...

obróciwszy się, do siebie

Gdzież tę kanapę, te krzesła umieszczę?

Pokazuje K u p c z y k o m, gdzie mają w drugim pokoju postawić.

K u p c z y k i stawiają i odchodzą; tymczasem K o m i s a n t mówi.

K o m i s a n t

Za powinny uczynek nie byłby w gazecie;
I na cóż być uczciwym, jeżeli w sekrecie?
Nie dojdzie, niech kto, jak chce, złoci się i puszy,
Prawdziwego szlachectwa bez szlachetnej duszy.
K o m i s a n t odchodzi.

G e l d h a b

dając klucze K a m e r d y n e r o w i

Idź, wynieś na stół wszystkie srebra i ozdoby.

K a m e r d y n e r

Wszystkie? Wszakże mam nakryć na cztery osoby.

G e l d h a b

Cóż z tego?

K a m e r d y n e r

...Że nie zmieszczę i w największym tłoku.

G e l d h a b

Co na stole nie zmieścisz, to stanie na boku;
Czegoż się patrzysz?... Jakże, czym na to kupował,
By nikt ich nie widział? Co? Będę srebra chował!
Szalony! Hm, nie stawiać! Chować! To mnie bawi.
Kogo nie stać ma srebra, niechże ten postawi!

Luks⁵, luks u mnie być musi; zbytek, przepych wszelki...
do odchodzącego K a m e r d y n e r a
A resztki wina scedzić do jednej butelki!

L o k a j
wchodząc
Książę Rodosław.

G e l d h a b
Książę? Niech wnijdzie łaskawie.
Za chwilę się ubiorę.
Na stoliku, stojącym na przodzie, rozkłada książkę i wraca kilka razy, przypatrując się i poprawiając; kładzie złotą tabakierkę i chustkę.
Tak... i to zostawię.
Odchodzi.

SCENA DRUGA

K s i ą ż ę, L i s i e w i c z, K o n t o.

K s i ą ż ę
we drzwiach się zatrzymuje, jakby słuchał lokaja, który go
anonsował; potem obraca się w tył i woła na K o n t a
Panie Konto, chodź więc, chodź!
na stronie
Nieznośne stworzenie!
do K o n t a
Jakież cię za mną pędzi tak nagle zdarzenie?

K o n t o
z głębokim ukłonem
Ach, jaśnie oświecony...

K s i ą ż ę
wpadając w mowę
Prędzej.

K o n t o
Mości książę...
Mimo wdzięczności...

---

⁵ Luks (franc. *le luxe*) – zbytek, przepych; dziś używa się raczej w formie: luksus.

K s i ą ż ę
Prędzej!

K o n t o
Która serce wiąże
Do najlepszego...

K s i ą ż ę
Dalej!

K o n t o
...Z wielkich książąt księcia,
Mimo, że tak śmiem mówić, mimo przedsięwzięcia...

K s i ą ż ę
z niecierpliwością
Cóż ci do reszty wzięło rozumu niewiele,
Sen, gorączka czy przestach jaki?

K o n t o
zbliżając się do ucha
Wierzyciele.

K s i ą ż ę
z gniewem
Ech, zawsze jedno, jedno, aż już słuchać nudno!

K o n t o
Ależ mnie w domu własnym usiedzieć się trudno.
Rzemieślnicy wciąż piszczą, a rabinów roje
Za ul sobie obrały pomieszkanie moje,
Nieczułe jak opoki, uparte jak zmije;⁶
Łakomstwa ich nie wzruszą morały mi kije.
Dawny szwajcar był wprowadzie wielki moczymorda,⁷
Lecz go się przecież bała wierzycielska horda.
Gdy nie mógł dostojeństwa zatrzymać powagą,
Uczył mores natrętnych pozłacaną lagą.
Ale dzisiaj, przy nowym, za pierwszym natłokiem

---

⁶ O p o k i – skały.

⁷ S z w a j c a r – odźwierny.

Aż do biura wpadnięto niewstrzymanym krokiem
I zelżono haniebnie pod pańskim obrazem
Całą intendenturę z mą osobą razem.⁸

K s i ą ż ę

Szturmem cię więc dobyto?

K o n t o

*Korzystając z wesołości K s i ę c i a dobywa papierów
i mówi przeglądając*

Książę pan się śmieje.

A ja, dalibóg, wkrótce, wkrótce oszaleję.

L i s i e w i c z

Jednak kasę odbito?

K o n t o

przeglądając papiery

Nic w niej nie ruszono...

K s i ą ż ę

Bo próżna.

K o n t o

Tak to niby.

K s i ą ż ę

Lecz tych gości grono

Do waścinej szkatułki że się nie dobrało,

To szkoda: tam być musi zapasów niemało.

K o n t o

Książę pan najłaskawiej żartem mówić raczy,

Niewiele sług pocziwych sakiewka dziś znaczy.

Ach, gorzkie w tych godzinach, gorzkie zbiory nasze!

przybliża się do K s i ę c i a z ukłonem, patrząc w papiery

Gdyby książę pan... przejrzeć...

---

⁸ I n t e n d e n t u r a – biuro zarządu majątku.

Książę
uderzając ze spodu w papiery
Ach, nudzisz mnie wasze!

Lisiewicz
biorąc Konto na stronę
Nie uprzykrzaj się waćpan... przyjdiesz w innej porze...
Konto okazuje nieukontentowanie.
Nie trzeba księcia martwić...

Konto
To nic nie pomoże...

Lisiewicz
przytrzymując go
Zdrowie księcia najdroższe...

Konto
wyrywając się
Proszę!... Wiem, co robię...
z uśmiechem
Gdyby jaśnie...

Książę
Ach, dobrze, że wspomniałem sobie:
Daj, wasze, daj rachunki.

Konto
z wielkim ukłonem; do Lisiewicza
Źle robię?
do Księcia
Niech służą.

Książę
Lecz staraj się pieniędzy, pieniędzy i dużo!

Konto
Pie... pieniędzy?

Lisiewicz
Pieniądzy, książę pan powiada.

K o n t o
w zamyśleniu powtarza

Pieniądzy!

L i s i e w i c z
Wolę księcia uczynić wypada.

K s i ą ż ę
Rób, co ci się podoba – zastawiaj, przedawaj,
Lecz kiedy chcę pieniędzy, to pieniędzy dawaj,
Rozumiesz? Bądź zdrow!

L i s i e w i c z
Książę żegnać się z nim raczy.

K o n t o
na stronie
Bierz lichu taką łaskę i takich tłumaczy!
Odchodzi.

SCENA TRZECIA

K s i ą ż ę, L i s i e w i c z.

L i s i e w i c z
Natrętność nadzwyczajna – chcieć odbierać długi!
Księżciu! Księżciu beczelnie odmawiać usługi!
Wszystkie już społeczeństwa zwalone zasady;
Nieznane były dawniej podobne przykłady!
Dziś ten, co w rządzie szlachty ledwie ojca kładzie,
Śmie często panu z panów stanąć na zawadzie.

K s i ą ż ę
Takich to gmin pożyczął...⁹

---

⁹ T a k i c h t o g m i n p o ż y c z a ł... – Tacy ludzie tworzyli gmin, który udzielał panom pożyczek.

L i s i e w i c z
Panowie tracili,
Była przecie i różnica; ale co w tej chwili...

K s i ą ż ę
Same sknerstwo, natrętność, rozpusta bezbożna.

L i s i e w i c z
Nawet dla księcia dostać pieniędzy nie można!

K s i ą ż ę
Ach, Lisiewicz, gdyby...

L i s i e w i c z
Próżno mnie łeb boli:
Lichwiarze dać już nie chcą, a panowie goli.

K s i ą ż ę
Mamci ja wprowadzie wioski, lecz się wspomnieć boję;
Największe – wierzyciele trzymają jak swoje,
Resztą intendent rządzi, z tych nic nie wykradnę
I mam tylko co kwartał rachunki dokładne.

z niecierpliwością
Gdyby pożyczyć chcieli jakie bądź urwisze,
To na ciotce bogatej pewnoś im zapiszę;
Bo jeno się przeniesie do wieczystej chwały,
Biorę po niej majątek czysty i niemały.
Wtedy, mając pieniądze, myśli bym odmienił
I mniej ceniąc posagi, siebie więcej cenіл;
Gdyż nader nie zostają ujęty powabem
Złączenia się tak ściśle z imć panem Geldhabem.
Smutno będzie się znaleźć w swych znajomych gronie
I nowego Kopciuszka widzieć w swojej żonie.

L i s i e w i c z
Ubodzy bez znaczenia niech się boją świata,
Jego zwykły szacunek za pieniǳmi lata;
W dobrej uczcie przez głowę nie przejdzie nikomu,
Za to ręczę, że księżna Geldhabówna z domu.

K s i ą ż ę
Zapewne; moja świetność jej niskość pokryje,
A na odwrót, jej złotem mój kredyt ożyje.

L i s i e w i c z

Możemy też zapobiec wczesnym przedsięwzięciem,
Aby się nadal pan teść nie bratał ze zięciem;
I gdy Księżę pan zechce,

z ironią

to może i żonie

Podoba się dalekie od miasta ustronie.

K s i ą ż ę

Zrobiłbym to niemylnie, gdybym był wacanem,
Lecz ja nie pragnę zostać mej żony tyranem;
Jest pewny kres wszystkiego, nawet i swawoli
Który nigdy przestąpić honor nie dozwoli.

L i s i e w i c z

Ach, ta wspaniałość duszy jest mi nader znana
I tylko dla rozrywki mówił księcia pana,
Ale inne bojaźni muszę wyznać szczerze:
Gdy wspomnę Lubomira, wielki mnie strach bierze –
Może nagle przyjechać w tak znaczącej porze...

K s i ą ż ę

I cóż stąd?

L i s i e w i c z

On się dawniej kochał w pannie Florze.

K s i ą ż ę

Ha, tym gorzej dla niego!

L i s i e w i c z

Ona go kochała...

K s i ą ż ę

Cóż stąd, powtarzam jeszcze?...

L i s i e w i c z

I słowo mu dała;

Ma zatem prawo...

K s i ą ż ę
Ależ tak śmiesznym nie będzie;
Stanąć jak współzawodnik w jednym ze mną rzędzie?...

L i s i e w i c z
Wielka by śmiałość była, temu nikt nie przeczy,
Lecz miłość... zaręczenie... a podobne rzeczy...

K s i ą ż ę
Miał, co miał, zaręczony czy nie zaręczony,
Niech sobie pan Lubomir innej szuka żony.

L i s i e w i c z
Zapewne; jednak jeśli powiedzieć się godzi,
W każdym razie ostrożność nic nam nie zaszkodzi;
Zwłaszcza że bardzo łatwo księciu panu będzie,
Mając w swoim znaczeniu tyle związków wszędzie,
Wyrobić najspieszniesze rozkazu wydanie,
By Lubomir od pułku jechać nie był w stanie.¹⁰
Tak go więc zatrzymując, jak długo wypadnie,
My tu nasze zamiary ukończymy snadnie.

K s i ą ż ę
Hm... nieźle... Lecz z Geldhabem pomówimy wprzody,
Może nam niepotrzebne te wszystkie zachody.

---

¹⁰ B y L u b o m i r o d p u ł k u j e c h a ć n i e b y ł w s t a n i e. – Czas akcji *Pana Geldhaba*, napisanego w 1818 roku, nie jest ściśle określony. Fakt, że Lubomir przebywa przy pułku, skąd może wyjechać, ale gdzie wydany specjalnie rozkaz może go też zatrzymać, zdaje się wskazywać na to, że rzecz dzieje się w czasie jakiejś przerwy w trwających działaniach wojennych okresu napoleońskiego.

SCENA CZWARTA

Książę, Lisiewicz, Geldhab.

G e l d h a b

Książę...

całują się

cieszę się...

całują się

książę...

całują się

czekał, czekał nieco...

Ale wiesz, u nas...

do Lisiewicza z hardością

Witam...

do Księcia

...jak godziny lecą.

L i s i e w i c z

Oto papiery, które pan dałeś dla księcia,

Posag nie jest powodem jego przedsięwzięcia...

K s i ą ż ę

śmieje się na stronie

Więc nie czytał ich nawet, spokojny w tej mierze.

G e l d h a b

Nie trzeba mi to mówić, bardzo temu wierzę.

Między panami jeden drugiego nie zdradzi;

Lecz choć słowo dość u nas, pismo nie zawadzi;

Więc nie ma o czym mówić, notariusz przyjedzie

I wszystko ukończymy po dobrym obiedzie.

po krótkim milczeniu

Ach, tak dziś pracowałem, że nie czuję głowy...

Ależ upraszam siedzieć...

siadają

Jak to w dzień pocztowy,¹¹

Nie mogę się opędzić suplikantów zgrai.¹²

A, że też to na świecie nic się nie utai!

Że żyję z ministrami, i choć się nie chwale,

Przyznać potrzeba, żyję dosyć poufale,

Dlatego wiejska szlachta ułożyła sobie,

¹¹ D z i e ń p o c z t o w y – Poczta przybywała widocznie do miasta tylko w pewne dni tygodnia, przywożąc oprócz korespondencji także podróżnych.

¹² S u p l i k a n t – człowiek przedstawiający swą prośbę; suplika – prośba.

Że jak się za kim wstawię, co zechcę, to zrobię.
Mogę ja wprowadzić pomóc, mam i wpływu trochę,
Ale żebym mógł wszystko, to są myśli płocze.
Koniec końców, co poczta, jak minister jaki,
Odbieram, oprócz suplik, samych listów paki,
Do tego jeszcze rządów mych wiosek niewielkich
Także pliki raportów i rachunków wszelkich;
Przy naszym miejskim życiu rzecz to niby zdrożna,
Lecz mając duże dobra, gardzić nią nie można.

L i s i e w i c z

Szczęśliwy, komu nieba przyjaciela dały;
Jemu wtedy powierza rządów ciężar cały.
Ten się wszystkim zatrudnia, odebrawszy wioski,
A on żyje spokojnie i nie zna, co troski.
Szczęście! Szczęście!... Lecz pana wypada żałować,
Że tak sam jeden musisz myśleć i pracować.

G e l d h a b

Sam jeden? Waćpan myślisz, żem brudny ów sknera...

L i s i e w i c z

Broń Boże!

G e l d h a b

Co na złoto tylko się obziera?

L i s i e w i c z

Bynajmniej.

G e l d h a b

Że wraz jestem i sługą, i panem?

L i s i e w i c z

Nie!

G e l d h a b

Żem nie umiejącym żyć w świecie bałwanem?

L i s i e w i c z

Któż to mówi?

G e l d h a b
Że płacić sług nie jestem w stanie?...

L i s i e w i c z
Ależ mnie nie rozumiesz, mój łaskawy panie!

G e l d h a b
Więc nie sam jeden! Trzymam rządców, sekretarzy,
Rachmistrzów, budowniczych, mądrych gospodarzy;
Mógłbym słowa nie mówić, tylko ręką kiwać.
Więc nie sam jeden – nie ma czego utyskiwać.
po krótkim milczeniu do K s i ę c i a
Donoszą mi...

L i s i e w i c z
Zapewne o wojska przechodzie.

G e l d h a b
Lecz któż?...

L i s i e w i c z
Po co się kręci, kiedy wszyscy w zgodzie.

G e l d h a b
Pozwól...

L i s i e w i c z
Po wsiach bez tego ubóstwa dokoła.¹³

G e l d h a b
Niech skończę...

L i s i e w i c z
I pan swoich obronić nie zdoła.

---

¹³ P o w s i a c h b e z t e g o u b ó s t w a d o k o ł a – Wojny napoleońskie, zwłaszcza wojna z Prusami 1806–7 roku, spowodowały ogromne zniszczenie ziem późniejszego Księstwa Warszawskiego.

G e l d h a b

Czyż mówię?...

L i s i e w i c z

Które mają ciężarów już tyle...

G e l d h a b

Cóż u diabła!...

L i s i e w i c z

I nawet, jeśli się nie mylę...

głośno, patrząc na K s i ę c i a

Pułk, w których pan Lubomir, już tam postawiono.

K s i ą ż ę

A! Lubomir... Waćpanu znajomym jest pono?

G e l d h a b

Lubomir, he... Lubomir? Rotmistrz?...

K s i ą ż ę

Tak, ten właśnie.

G e l d h a b

Niby to... ale skądże?...

K s i ą ż ę

Mówmy zatem jaśnie:

Lubomir kochał córkę waćpana?

G e l d h a b

Tak... trochę.

K s i ą ż ę

A ona?

G e l d h a b

Nie, nie; ale... tak, jak dzieci płocze,
Niby tak... swawolili, ale z Florki strony!...

K s i ą ż ę

Wszak mówią, że Lubomir był z nią zaręczony?

G e l d h a b

Coś niby obiecałem, bo z ojcem w przyjaźni...

K s i ą ż ę

Dosyć. Wiem, com chciał wiedzieć, pewnie nie z bojaźni,
Lecz wcale z innych przyczyn. Ależ panna Flora
Gdzie jest? Możnaż ją widzieć?

G e l d h a b

Jest to właśnie pora,

W której się rozlicznymi trudni naukami.
Nie wiem wprawdzie, to dziewczę, mówiąc między nami,
Czego się uczyć może, bo już wszystko umie,
Nauczycieli nawet przewyższa w rozumie.
Pójdę po nią i dobra moje w zakład stawię,
Że ją znajdę przy jakiej uczonej zabawie:
Albo przeziera listy, czyta dykcjonarze,¹⁴
Albo też czule dumki nuci przy gitarze.
Diabli ma rozum! Przy niej ja znaczę

pokazując na palce

o, tyle!

A jaka poetyczka! – Aż ją słuchać mile;
Czasem powiem żartując: „Florko, powiedz odę.
Na przykład... na ten czarny stolik lub komodę.”¹⁵
Wnet dwieście utnie wierszy nad czarnym stolikiem,
Tak, że niech się schowają Nelson z Kopernikiem.¹⁶
Idę więc.

odchodząc, do siebie

Ach, to rozum, rozum niesłychany!

Odchodzi.

¹⁴ D y k c j o n a r z e – słowniki, tu: słowniki o charakterze encyklopedii.

¹⁵ F l o r k o, p o w i e d z o d ę. N a p r z y k ł a d... n a t e n c z a r n y
s t o l i k l u b k o m o d ę – Geldhab, w odróżnieniu od Flory, której upodobania literac-
kie mówią o sentymentalizmie panującym w okresie Księstwa Warszawskiego, ma, jako
człowiek z poprzedniego pokolenia, wyobrażenia o poezji ukształtowane wg gustów epo-
ki pseudoklasycznej. Mnożyły się wówczas istotnie długie, pisane na zamówienie ody na
każdy najbliższy przedmiot lub okazję.

¹⁶ N e l s o n z K o p e r n i k i e m – Nelson (1758–1805), admirał angielski, słynny ze
zwycięstw w czasie wojen napoleońskich. Oba wymienione nazwiska charakteryzują nie-
uctwo Geldhaba.

L i s i e w i c z
do odchodzącego

Czekamy.

K s i ą ż ę
Ach, to głupiec, głupiec niewidziany!

SCENA PIĄTA

K s i ą ż ę, L i s i e w i c z.

K s i ą ż ę
Kto by się chciał zatrudnić człowieka obrazem
Nagle spanoszonego i dumnego razem,
Niechże sobie z Geldhaba dokładny wzór bierze.
Co słyszałem, na honor, ledwie jeszcze wierzę.
A najbardziej z wszystkiego ta śmiałość mnie bawi,
Śmiałość, z którą o swoim urodzeniu prawi.
Gdybym nie był wiadomym, a słyszał ze strony,¹⁷
Przysiągłbym, że nasz Geldhab z Lechem pokrewniony.
Wiadomym – mówię, jednak to dziwne stworzenie
Nie jest mi dobrze znane, choć się z córką żenię.

L i s i e w i c z
Ma pieniądze, wszak dosyć; na cóż nam dochodzić,
Kto mu ojcem, kto dziadem, kto go może rodić?

K s i ą ż ę
Kiedy
rozkazując
chcę wiedzieć!

L i s i e w i c z
Ha... więc...

K s i ą ż ę
Tylko, proszę, szczerze!

---

¹⁷ W i a d o m y – tu w znaczeniu: powiadomiony.

L i s i e w i c z
skłania się, po chwili milczenia
Ta historyja chwilę niedługą zabierze.
Czas, który zwykle wszystko niszczy lub przemienia...

K s i ą ż ę
śmieje się
Zniszczył i świetny wywód Geldhabów imienia.

L i s i e w i c z
Tak jest – albo też raczej Geldhaba majątek
Kładzie w nim pierwszym rodu świetność i początek. –
Przybysz, potem mieszczanin, w końcu burmistrz w Schowie...

K s i ą ż ę
Pięknie szło sądownictwo, miarkuję po głowie!¹⁸

L i s i e w i c z
Ach, nieźle, mości księżę, bo wkrótce miał wioski;
Różnie o tym mówiono... różne były wnioski...
Ale na to potrzeba spoglądać przez szpary...
Kogoż ludzkie języki, kogoż te poczwary...

K s i ą ż ę
Tak, tak, tak... I cóż dalej?

L i s i e w i c z
W możniejszym już stanie
Przedsięwziął różnych rzeczy wojsku dostarczanie
I jak to zwykle bywa, gdy szczęście posłuży,
W dwójnasób jeszcze zwiększył majątek dość duży.
I choć on niby głupi, jak na mękach plecie,
Był niczym, jest bogatym, będzie znać w świecie.
Osobę zaś...

K s i ą ż ę
Tę, pozwól, niechaj ja odgadnę,
Na pamięć opisanie czy też dam dokładne.

¹⁸ Przybysz, potem mieszczanin, w końcu burmistrz w Schowie... Pięknie szło sądownictwo... – Kariera Geldhaba jest dość typowa dla terenów Księstwa Warszawskiego, później Królestwa Kongresowego, gdzie przemysłowo-rękodzielniczy element napływowy szybko bogacił się i polszczył. Urzędnicy administracyjni – Stadraci, później Landraci – mieli zarazem władzę wykonawczą, skarbową i częściowo sądowniczą.

Geldhab, jak wszystkie jemu podobne istoty,
Których wyrwał z pomiotu zysk, ale nie cnoty,¹⁹
Których los zbyt rozumnie umieścił na dole,
A ślepe szczęście wzniosło na przewrotnym kole,
Jest próżnym i nadętym, brudnym sknerą w domu,
Podły i chciwy w sprawie, uczynny nikomu;
Lecz niechaj świat nań patrzy, gotów dla pozoru
Zostać chwilę wspaniałym i mężem honoru.
Jego ukłon, krok, uśmiech – wszystko wymierzone;
W drobnostkach urażliwy, bo kto w jego stronę
Nie dość się skłoni, spojrzy, zniży kapelusza,
Już mu chybia i godność na wieki obrusza.
Mówisz o gwiazdach, słońcu lub świata początku,
On zawsze wspomnieć musi o swoim majątku;
U niego j a i m o j e w jakimkolwiek względzie
I pierwszym, i ostatnim słowem zawsze będzie.
Nareszcie poufałość bliska grubijaństwa
I tylko próżna duma jest w nim cechą państwa.
Jakże? Zgadza się Geldhab z moim opisaniem?
Jest to obraz takiego, który, twoim zdaniem,
Był niczym, jest bogatym, będzie znaczył w świecie.

L i s i e w i c z

Taki też Geldhab.

K s i ą ż ę

Jego córkę biorę przecie;
Cóż by mój pradziad mówił, gdyby ożył w grobie,
Że książkę...

L i s i e w i c z

Powiedziałby: „Wnuku, wystaw sobie,
Że teraz bez pieniędzy w księstwie pomoc słaba,²⁰
Nie gardź więc złotem ani osobą Geldhaba.”
Nawet prawo powiada wszelkich związków świata:
Bądź zgodnym, dziel się z bliźnim, w człowieku widź brata.

---

¹⁹ P o m i o t – odpadki, śmiecie, tu w znaczeniu: najniższe sfery społeczeństwa.

²⁰ ...t e r a z b e z p i e n i ę d z y w k s i ę s t w i e p o m o c s ł a b a... – tzn., że bez pieniędzy tytuł książęcy (księstwo) niewiele pomoże.

K s i ą ż ę
śmieje się
Dziel się z bliźnim... wybornie ta myśl wyszukana;
Bawisz mnie jak z urzędu –
uderzając go po ramieniu
lubie też waćpana.

SCENA SZÓSTA

K s i ą ż ę, L i s i e w i c z, G e l d h a b, F l o r a.

K s i ą ż ę
do F l o r y
Przez całą tę scenę K s i ą ż ę mówi z ironią.
Miła jaka zabawę przerwaliśmy pewnie?

G e l d h a b
głaszcząc F l o r ę pod brodę
Czytała nieboraczka i płakała rzewnie.

K s i ą ż ę
Jakież to smutne dzieło tak rozczulać zdoła?

F l o r a
Ach, nie smutne; to bajka, i dosyć wesoła,
Ale, dziwnie, ja często nad stylem zapłaczę.

K s i ą ż ę
To nie trudno w tych czasach.²¹

F l o r a
Jak książkę zobaczę,
Czuję zaraz coś w sobie... co nie ma nazwiska,
Co, uśmiech sprowadzając, razem łzę wyciska.

K s i ą ż ę
To pięknie!

---

²¹ T o n i e t r u d n o w t y c h c z a s a c h. – Istotnie w tych czasach, w dobie sentymentalizmu, i styl, i tematyka popularnych utworów odznaczały się często czułościowością i okliwością.

F l o r a

coraz prędzej

Cóż dopiero ze mną się nie dzieje,
Jakież niebieskie czucie w sercu mym nie tleje,
Jakiż mojej istoty ogień nie porusza,
Jakże się nie unosi zachwycona dusza,
Kiedy czytam serc tkliwych cudne piórotwory,
Owe sztuki miłości doskonale wzory!...
Czyjaż moc przyrodzenia może być tak twarda,

By nie płakać nieszczęścia cnego Abelarda?²²

K s i ą ż ę

Pewnie!

Komuż nie straszne Heloizy żale,²³
Któż ze Safo nie zadrży na okropnej skale?²⁴

G e l d h a b

do L i s i e w i c z a

A co? To moja córka!

F l o r a

Któż we łzach nie tonie

Przy smutnym i za wczesnym Wirginiji zgonie?²⁵

Takie dzieła mą duszą, takie dzieła czytam

I w nich światło rozumu z rozczuleniem chwytam.

znowu z prędkością i uniesieniem

A w tkliwym Floryjanie lub czułym Gesnerze²⁶

Te nadobne pasterki, przyjemni pasterze,

Te miłości wzajemne, ta niewinność prawa

Do wylewu łez naszych czyż nie mają prawa?

²² n i e s z c z ę ś c i a c n e g o A b e l a r d a – Piotr Abelard (1079–1142), teolog i filozof francuskiego średniowiecza występujący przeciw panującemu nurtowi mistyki, autor pięknej korespondencji miłosnej z Heloizą i poświęconej dziejom tego uczucia *Historii moich niedoli*. Flora ma przypuszczalnie na myśli jakiś romans osnuty na tle tej miłości.

²³ H e l o i z y ż a l e – Nie wiadomo, czy Flora myśli tu o kochance Abelarda (patrz wyżej), czy też o bohaterce popularnego wówczas romansu J. J. Rousseau p. t. *Nowa Heloiza* (1759).

²⁴ S a f o – Safona, liryczna poetka grecka z VI w. przed n. e., w przystępie rozpaczry rzuciła się do morza ze skał wyspy Leukady. Flora ma przypuszczalnie na myśli postać jakiegoś nowożytnego utworu literackiego.

²⁵ W i r g i n i j a – bohaterka sentymentalnej sielanki francuskiej Bernardin de Saint Pierre pt. *Paweł i Wirginia* (1788) ginie w czasie rozbicia okrętu przez swą wstydlivość, która nie pozwala jej zdjąć krępującej ruchy sukienki.

²⁶ ...w t k l i w y m F l o r y j a n i e l u b c z u ł y m G e s n e r z e – J. P. Claris de Florian (1755–1794), francuski autor sielanek, bajek i powieści. Salomon Gessner (1730–1788), sielankopisarz szwajcarski piszący po niemiecku.

K s i ą ż ę

Tak!

F l o r a

Gdy czytam boskiego duma Osyjana,²⁷
Chwytam gitarę, śpiewam zdrojem łez zalana;
Zdaje mi się, najczulsze wybierając tony,
Że wdzięcznej lutni barda dotykam się strony.²⁸
Z Kornela, Krebillona lub Rasyna dzieła²⁹
Scenę, która mnie mocą najwięcej ujęła,
Wnet ołówkiem na papier dokładnie przenoszę;
Tak we wszystkim znajduję czucie i rozkosze,
One są mym żywiołem, nauki – zabawą.

G e l d h a b

do K s i ę c i a

A jak pisze, rachuje, jak tańczy żwawo!

K s i ą ż ę

do L i s i e w i c z a c i c h o

Otóż rozum na sprzedaż bez żadnego składu!

G e l d h a b

z radością

Cóż, książkę, nie mówiłem?

L o k a j

wchodząc

Dano do obiadu.

²⁷ ...d u m y O s y j a n a – *Pieśni Osjana* uchodzące za ludowe pieśni szkockie a przypisywane bardowi szkockiemu z III w n. e., Osjanowi, synowi króla Fingala. W istocie autorem tej zręcznej i ogromnie popularnej mistyfikacji literackiej był Macpherson (1738–1795).

²⁸ ...ż e w d z i ę c z n e j l u t n i b a r d a d o t y k a m s i ę s t r o n y – Dawniejsza strona lub stróna dziś ma pisownię struna.

²⁹ Z K o r n e l a , K r e b i l l o n a l u b R a s y n a – Piotr Corneille (1608–1684), znakomity autor klasycznych tragedii francuskich: *Cyda*, *Horacjuszów*, *Cynny* i in. Prosper Crebillon (1674–1762), pseudoklasyczny tragic francuski, w którego utworach tragizm ustępuje czasem miejsca grozie i okropności tematu. Jan Racine (1636–1699), następca Corneille'a, autor *Andromaki*, *Ifigenii*, *Fedry*, wprowadza do klasycznej tragedii francuskiej subtelą analizę psychologiczną i prawdę przeżyć ludzkich. Flora, która popisuje się wrażliwością na tkliwe tony modnej sentymentalnej literatury, zachwyca się jednocześnie utworami klasycznymi i pseudoklasycznymi, czym dowodzi swej szerokiej erudycji, zarazem jednak i braku indywidualnych upodobań.

G e l d h a b
Florko, daj księciu rękę!... Dajże!
do L i s i e w i c z a
Jak się boi;
Nadto skromna, lecz z czasem z wszystkim się oswoi.

KONIEC AKTU PIERWSZEGO

AKT DRUGI

SCENA PIERWSZA

[L u b o m i r]

L u b o m i r
sam

Niesłychane zdarzenie!... Cóż czynić wypada?
Flora mnie kocha... ale ojca, ojca zdrada!...
Mnie córkę obiecuje, a księcia z nią żeni...
Nie, nie! Albo zamysły dobrowolnie zmieni,
Albo też jeszcze dzisiaj zmienić go przymuszę.
Pamięć, słowa, powinność, honor w nim poruszę...
Ale nie; cóż to zdziała na miedzianym czole?
Żem o niczym nie słyszał, raczej udać wolę.
Bojaźń jego zwyczajna może mi wygodzi;
Nie będzie śmiał powiedzieć... lecz otóż nadchodzi.

SCENA DRUGA

L u b o m i r, G e l d h a b.

L u b o m i r
biegnąc naprzeciw G e l d h a b a

Jak się miewasz, przyszedł

z przyciskiem
teściu mój kochany!
ściska go

Widzę, widzę, żeś hoży, czerstwy i rumiany.

G e l d h a b z pomieszaniem przyjmuje uściśnienia; po krótkim milczeniu

No jakże, panie teściu, nie spełniamże słowa?

Jestem, choć jeszcze czerwca nie zeszła połowa.

G e l d h a b
pomieszany

Witam waćpana, witam...

L u b o m i r
Cóż za przywitanie?

Nie cieszysz się?...

G e l d h a b
I owszem!
na stronie
Przeklęte spotkanie!

L u b o m i r
Czyż mnie, teściu, nie kochasz?

G e l d h a b
zamyślony
Hm... a z całej siły!
na stronie
Bogdajbyś był kark skręcił!
głośno
Lecz, mój panie miły...
na stronie
Jak powiedzieć?...
głośno
Myślałem...

L u b o m i r
Że już nie przyjadę?...

G e l d h a b
na stronie
Powiem mu.

L u b o m i r
...na dzień, w którym szczęście moje kładę?
I że tak dawny, święty układ zapomniałem?
Ale jakżeś mógł myśleć, kiedy słowo dałem?

G e l d h a b
na stronie
Śmiało!

L u b o m i r
A kto je łamie lub złamać się trzuci,
Wzgardy tylko jest godzin od uczciwych ludzi.

G e l d h a b
na stronie

O, źle!

L u b o m i r
z wzrastającym zapamiętaniem
Jest łgarzem, łotrem, hultajem!

G e l d h a b
na stronie
Drzę cały.

L u b o m i r
Przecie, że na nich sposób dobre nieba dały.

G e l d h a b
na stronie, nie słuchając dalej
Ale czegoż się boję?

L u b o m i r
Tu, z honoru broni
Zwykłą biorą zapłatę.

G e l d h a b
na stronie
Książę mnie zasłoni,
Tylko śmiało!
głośno
Gniew pański i śmieszny, i próżny.

L u b o m i r
Ja się nie gniewam, czegoż...

G e l d h a b
Zbieg zdarzeń jest różny;
Czasem słowa danego nie można dotrzymać,
Więc nie trzeba przeklinać, gniewać się i zżymać.
Właśnie... z waćpanem... w takim przypadku zostaję,
Gdy... jego narzeczoną za księcia wydaję.
Oddycha i pot ociera.

L u b o m i r
To żart.

G e l d h a b
Nie, nie!

L u b o m i r
Ale żart.

G e l d h a b
Nie żart, mówię szczerze.

L u b o m i r
Wiem dobrze, żeś uczciwy...

G e l d h a b
Nie, wierzaj...

L u b o m i r
Nie wierzę.

G e l d h a b
Daję słowo honoru, że tak, w samej rzeczy;
Teraz przecie twój upór prawdy nie zaprzeczy?

L u b o m i r
Dajesz słowo honoru, że honoru nie masz,
I chcesz... ale dość tego!

G e l d h a b
Cóż to, waćpan mniemasz
Być rzeczą niepodobną, godną podziwienia,
Że mój rozum ojcowski układy odmienia?
Że dla większego dobra mniejsze dobro mija?
Że pan z panem się łączy, że pan panu sprzyja?
Wszak Geldhaba stać na to, mogę mówić śmieie.

L u b o m i r
z ironią
O, postrzegam, że pana stać na bardzo wiele!

G e l d h a b

A... a... więc widzisz! Mówmy, lecz mówmy bez zwady,
A poznasz, jak prawymi są moje zasady.

odchrząknąwszy

Znaczenie jest znaczenie i znaczenie znaczy...

po krótkim milczeniu

Któż znaczenia w złączeniu z księciem nie zobaczy?

po krótkim milczeniu

Nie gniewaj się i rozważ szybkim twym pojęciem,
Żeś ty tylko szlachcicem, a ksiązę ksiązęciem!

L u b o m i r

Przodkowie nasi, którzy przez tak długie lata
Mieli godnie nabyte znaczenie u świata,
Którzy męstwem i cnotą ojczyźnie służyli,
Na samym szczycie sławy tylko szlachtą byli.
Dla nich z tytułów, w które stroi zagranica,
Najchlubniejszym był zawsze polskiego szlachcica.

G e l d h a b

Hm... Człowiek od człowieka, czas od czasu różny,
Dziś więcej od waszmości znaczy pan wielmożny,
Pan wielmożny mniej znowu jak wielmożny jaśnie,
A ten jaśnie przy jaśnie oświeconym gaśnie;
Bo wielmożni... Tak, dobrze... Wielmożni panowie...
Nie, nie... Lecz oświeceni... Nie tak... W jednym słowie:
Czym jaśnie oświecony? Czym jest? Hm... czym? – księciem!
A oświecony ksiązę czym?... Hm? – Moim zięciem!
Nie masz co mówić, nie masz; już cię przekonałem,
Że Florki mieć nie będziesz, choć ci słowo dałem.

L u b o m i r

Gdy rozumieć nie można, trudno odpowiedzieć.
Jednak dosyć jest dla mnie piękny koniec wiedzieć;
Zapomnij waćpan honor i moją zniewagę,
Lecz na własne swe dobro chciej zwrócić uwagę:
Czy mniemasz, że Rodosław...

G e l d h a b

Ksiązę! – suplikuję.

L u b o m i r

Ach, ksiązę... że do Flory szczerą miłość czuje?

G e l d h a b
Mniemam.

L u b o m i r
Fałszywie.

G e l d h a b
z ironią
Czy tak?

L u b o m i r
Wszakże to rok drugi,
Jak on szuka posagu, by opłacić długi.

G e l d h a b
Zazdrość, zazdrość.

L u b o m i r
Nareszcie, wszak uczą przykłady,
Jakie u wielkich panów w małżeństwie zasady:
Niechaj gdzie bądź dla córki ojciec brzęknie złotem,
Najpierwej pan usłyszysz... pędzi orła lotem,
O sto mil się oświadcza, ufny w urodzenie,
A jak przejrzy zapisy, kocha się szalenie.

G e l d h a b
Mądrze myślą – pieniądze nie są mary płoche.

L u b o m i r
Wszak i ja mam majątek.

G e l d h a b
Szarpnąłeś go trochę.

L u b o m i r
Dałem pół dla ojczyzny, sam poszedłem służyć,³⁰
Siebie i majątności możnaż lepiej użyć?

---

³⁰ Dałem pół dla ojczyzny, sam poszedłem służyć – Lubomir mówi tu o swoim udziale w wojnach napoleońskich i o ofercie majątkowej, jaką dobrowolnie poniósł.

G e l d h a b

Piękny to morał, ale...

L u b o m i r

Dość jeszcze zostało

I dla mnie, i dla Flory.

G e l d h a b

Wszystko jest za mało

Przy tytule książęcym, przy tej wielkiej sławie –

Mieć wielką mitrę w herbie, być wielkim w Warszawie!

L u b o m i r

Gdy rozsądną uwagą nie jesteś ujęty,

Niechże cię wzruszy ojca obowiązek święty:

Chceszże dla czezej próżności, przez inne zameścicie,

Zniszczyć na całe życie własnej córki szczęście?

G e l d h a b

Ja mam zniszczyć jej szczęście?

śmiejąc się głośno

Ha, to myśl nie lada!

Kiedy ona z radości ledwie się posiada!

I jak się nie ma cieszyć, gdy już ogłoszono,

Że będzie za dni parę jaśnie oświeconą.

L u b o m i r

Jak to, Flora by miała?... Ach, to już za wiele

Tak mnie szarpać i wspierać fałsz fałszem tak śmieć!

Flora pewnie mnie kocha i wątpić nie mogę.

G e l d h a b

Zapytać się jej samej najkrótszą masz drogę.

L u b o m i r

Tak, niech sama odbierze daną mi nadzieję.

na stronie

Mamże wierzyć? O nieba!... Cóż się ze mną dzieje!

G e l d h a b

O, odbierze! Tym jednym najpewniej usłuży,

Ja zaś szczerze pomyślnej życzę ci podróży.
Odchodzi.

SCENA TRZECIA

[L u b o m i r]

L u b o m i r
sam

Ta Flora – luba, wdzięczna, skromna przy rozumie,
Miałaby się tak zmienić, dać się uwieść dumie?
I ta twarz, oko szczerze i tak piękne razem –
Miałaby nie być prawym jej duszy obrazem?

SCENA CZWARTA

L u b o m i r, M a j o r.

L u b o m i r

Ach, majorze!

M a j o r
Wiem wszystko; Geldhab z tobą kręci,
Dodam ja mu cokolwiek obietnic pamięci!
Tam do licha!... Aż zadrży, aż mu włos powstanie!
Bo ja lubię każdemu przełożyć me zdanie
Grzecznie, ładnie... A Flora byłaże ci rada?

L u b o m i r
Jeszcze z nią nie mówiłem, lecz ojciec powiada...

M a j o r
Temu nie wierz; on kłamie i zawsze, i wszędzie.
Bo jeśli Florka stała, to inaczej będzie;
Książęta nie książęta
wskazując na broń
tędy przejdą wprzody.

L u b o m i r
Florka mnie kocha pewnie, lat tylu dowody...

M a j o r

Fraszki! Niech cię nadzieja zawczesna nie mami –
Kobiety, przyjacielu, mówiąc między nami,
Jest to piękny twór Boga, ale bardzo słaby.
Okazałość dla kobiet wielkie ma powaby;
Żądza pochwał, odmiany i znaczenia w świecie
Często najszlachetniejsze w nich czucia przygniecie.
Są, które, przyznać trzeba, z przyrodzenia ręki
Wzięły gruntowne cnoty, rozsądek i wdzięki,
A takich jeszcze w Polsce niemało naliczę
I taką znaleźć Florę serdecznie ci życzę.

L u b o m i r

Taką pewnie ją znajdę, idę bez bojaźni,
Resztę twojej szanownej powierzam przyjaźni.
Odchodzi.

M a j o r

sam

Trzeba będzie dziś, widzę, broń z rozumem złączyć
I grzecznie, ale dobrze z Geldhabem ukończyć.

SCENA PIĄTA

Major, Księżę, Lisiewicz.

L i s i e w i c z

wchodząc i nie widząc Majora

Przyjechał, proszę wierzyć, rozkaz późno dany,
I ten major przeklęty...

postrzega Majora

A... major... kochany...

Pozwól, niech cię uściskam...

pomieszany

Dawno tu w Warszawie?

na stronie

Niedobrze!

głośno

Ale księciu niechże cię przedstawię...
Grzeczność wymaga... jeśli zechcesz tu zabawić...

do Księcia

Waszej książęcej mości mam honor przedstawić...

M a j o r
Nie masz waćpan honoru, my się z księciem znamy.

L i s i e w i c z
na stronie
O, źle!
głośno
Więc żegnam.

M a j o r
Nie, nie; trochę pogadamy.

L i s i e w i c z
na stronie
Uf!
obciera pot
Otóż to nie zważać na przeczucia wieszczel!

M a j o r
Ale ciebie to, bratku, książę nie zna jeszcze:
do K s i ę c i a, biorąc za rękę L i s i e w i c z a
Jest to imć pan Lisiewicz ...

L i s i e w i c z
na stronie, trąc oczy
W oczach mi się mieni!

M a j o r
Wszystkich szczery przyjaciel, a zwłaszcza – pieczeni.³¹
Słuchać go – ma majątek w czystym kapitale,
Bez długu, w pewnym ręku, procent duży... ale
Proces, zbieg interesów, zawód, ciężkie lata...
Skutkiem, że nie ma grosza, a w słowach intrata.³²

L i s i e w i c z
cicho do K s i ę c i a
Podobnoś, mości książę, on zaczepki szuka.

³¹ W s z y s t k i c h s z c z e r y p r z y j a c i e l, a z w ł a s z c z a – p i e c z e n i – Major zarzuca Lisiewiczowi, że jest on pieczeniarem, tj. człowiekiem, który mając na widoku jakieś doraźne materialne korzyści gotów jest do pochlebstw i usług.

³² ... w s ł o w a c h i n t r a t a – Intratę, tj. dochód, czerpie pieczeniary z pochlebstw, plotek i intryg.

M a j o r

Jak żyje?... Tam do licha!... W tym największa sztuka.
Oto, zręcznie latając od domu do domu,
Różne wieści rozdaje i wie, co dać komu.
Z rana, gdy brukowego towaru nazbiera,
Biegnie, gdzie sprzedać może. Jednakże wybiera
Krótką chwilkę wprzód, kiedy siadają do stołu –
Nie odmawia, gdy proszą, by siadał po społu,
I dla dobrego wina lub smacznej potrawy
Czerni bliźnich lub wojny rozrządza wyprawy.

L i s i e w i c z
do K s i ę c i a

Wszak mi przymawia?

K s i ą ż ę

Prawda.

L i s i e w i c z
do K s i ę c i a
I w brzydkim sposobie.

K s i ą ż ę

Prawda.

L i s i e w i c z
do K s i ę c i a

Mocno mi chybia.

K s i ą ż ę
Nie daj chybiać sobie!

L i s i e w i c z
do K s i ę c i a

Jak w złość wpadnę?

K s i ą ż ę

To wpadnij!

L i s i e w i c z
do K s i ę c i a
Ach, kiedy się boję.

K s i ą ż ę
To milcz!

L i s i e w i c z
Nie, wolę odejść.

M a j o r
przytrzymuje L i s i e w i c z a
Zaraz; weź, co twoje!
Jeszcze jedna pochwała... niech księciu zostanie
Lisiewicz dobrze znanym.

L i s i e w i c z
na stronie, ocierając czoło
Lubi zalecanie!

M a j o r
Nie dosyć, że pożytkiem – gdzie jakie bądź gody,
Żniwem mu jeszcze – młodzian wyzwania i zgody.³³
Gdy się dwóch sprzeczać pocznie, co się często zdarza,
On pierwszy między nimi jeszcze gniew rozżarza,
I temu, i tamtemu tyle szepce, plecie
O urazie, honorze, o przykładach w świecie
(Gdzie nieraz już się bito o pół słowa prawie,
Aby nie przypisano spokojność obawie),
Póki radzi nieradzi, z gniewem czy bez gniewu,
Nie zabiorą się do krwi srogiego wylewu.
Wtedy jak wichher niesie między baby plotkę,
Tu trzeźwi matkę, siostrę, tam pociesza ciotkę;
A gdy wieść pojedynku po mieście rozgada,
Powraca do młodzików i zgodę układa.
Tak więc, gdzie miała zostać srodze krew przelana,
Kończy się na ostrygach i koszu szampana.
O, jakież sobie wtenczas nie zjedna zalety!
Lisiewicz pod nieba wynoszą kobiety,
Wszędzie proszon, bo pięknie rzecz tę opowiada,

In gratiam jednej klótni sześć obiadów zjada.³⁴

³³ ...m ł o d z i a n w y z w a n i a i z g o d y – „młodzian” zamiast „młodzianów”.

³⁴ *In gratiam* (łac.) – dla, z powodu, ze względu na.

Trąba, często fałszywa, każdego zdarzenia,
Natręt wielki, tchórz większy, sługa, gdzie pieczenia
I gdzie lepiej zapłacać – intrygant do wzięcia!
Oto Lisiewicz. Jestże przyjacielem księcia?

K s i ą ż ę

Ale na cóż, majorze...

L i s i e w i c z
trochę śmielej

Tak, na co...

K s i ą ż ę
...ta mowa.

L i s i e w i c z
śmielej

Ta mowa.

K s i ą ż ę
Wiem o wszystkim, więc stracone słowa.

L i s i e w i c z
coraz głośniej
Tak, książę pan wie wszystko...
zuchwale
A prawo stanowić...

M a j o r
tupa nogą i postępuje ku L i s i e w i c z o w i
Ja tak chcę! Tam do licha!

L i s i e w i c z
cofając się z ukłonem, pokornie
A, a... proszę mówić.
na stronie
Wiedziałem, że tak będzie!

M a j o r
do L i s i e w i c z a
Z tobą już skończyłem,
Teraz słówko do księcia.

L i s i e w i c z
na stronie
Diable się skłóciłem...
Nauczę ja go kiedyś, jak mnie trzeba cenić!

M a j o r
do K s i ę c i a
Wiesz, książę, że osoba, z którą się chcesz żenić,
Z dawna Lubomirowi obiecaną była?
Że to ich familija z dawna ułożyła
I że te dzieci miłość najściślejsza wiąże,
Którą teraz nie łatwo zerwać? Wie to Książę?

K s i ą ż ę
A ja się znowu spytam, ten ton co ma znaczyć?

M a j o r
O, to chcę i winienem jasno wytłumaczyć.
Słowo dane jest świętym, cudza własność świętą,
Tamto łamać, tę chwytac jest łotrom ponętą,
Ale człowiek uczciwy ściśle zważa na nie...
Lecz chcąc tłumaczyć, muszę powtórzyć pytanie,
Czy wiesz...

L i s i e w i c z
Że z księciem mówisz, zapominasz, widzę.

M a j o r
Człowieka w nim uważam, a z tytułów szydę;
Jeśli duszy nie zdobi prawej cnoty darem,
Ta wstęga i ta ranga tylko mu ciężarem.

K s i ą ż ę
Mości panie!...

M a j o r
Bez gniewu.

K s i ą ż ę
Za długo mu znoszę!...

M a j o r
Bez gniewu, tam do licha!

L i s i e w i c z
na stronie
Gadajże z nim, proszę!

M a j o r
Więc, widzę, z własnej woli, nie z podstępnej rady
Sprawiasz smutek i zrywasz tak święte układy.
Mości książę, dla wszystkich, jak kraju ustawa,
Tak dla wszystkich są równe i honoru prawa.
Lubomira od ciebie spotkała zniewaga,
Więc zadośćuczynienia od ciebie wymaga.
po krótkim milczeniu
Odstąp twego zamiaru, jeśli pragniesz zgody,
Chcesz zaś przy nim pozostać, bronią zmierz się wprzody.

K s i ą ż ę
nieco pomieszany
Lecz... ale...

L i s i e w i c z
Bić się z księciem, mospanie majorze?

M a j o r
Tak, tak! Strzelać się z księciem, mospanie faktorze!³⁵

L i s i e w i c z
z zadziwieniem
Strzelać do księcia!

M a j o r
Księstwo nie składa pancerza,
Kula w haft i siermięgę zarówno uderza.

---

³⁵ F a k t o r – pośrednik, człowiek załatwiający drobne polecenia; tu użyte w intencji obraźliwej.

Lisiewicz
na stronie

Czart, nie major.

Major
Wybieraj... czyn, książę, do woli!

Lisiewicz
A ja, nim drugi przyjdzie, wymknę się powoli.
Odchodzi.

SCENA SZÓSTA

Książę, Major.

Książę
po krótkim milczeniu, z udanym uśmiechem
Cóż to, czyśmy wrócili w te szalone wieki,
Gdzie płeć piękna wzywała rycerzów opieki?
Mamyż na Rosynantach, długa dzida w dłoni,³⁶
Zbijać karki po polu w miłosnej pogoni?
Albo też siłą barków lub dzielnością ręki
Wysławiać swej kochanki przymioty i wdzięki?
A na końcu tych szaleństw, po odmiennym losie,
Śpiewać miłość i boje przy echa odgłosie?
Nie, nie; co to, to pozwól, mój luby majorze,
Trudno, ażebyś całkiem odnowił w tej porze.
Śmieje się.

Major
Tam do licha...

Lisiewicz
przebiegając w lewe drzwi przez scenę, do siebie
Już idzie.

---

³⁶ Rosynant – rumak Don Kichota, bohatera powieści Cervantesa (1547–1616), która, pomyślana jako parodia średniowiecznych stosunków i pojęć, stała się realistycznym obrazem schyłku tego okresu.

K s i ą ż ę
śmiejąc się głośno, z przymusem
Tego brakowało!
serio, ironicznie

Wprawdzie dla Lubomira największą jest chwałą
Ścierać się o dziewicę tyrana Geldhaba,
Ale dla mnie jak sława tak nagroda słaba.
Śmieje się odchodząc.

G e l d h a b
we drzwiach

Gdzież książkę?...

K s i ą ż ę
śmiejąc się
Ha, precz!
Oto nowego masz zięcia !
Wychodzi.

SCENA SIÓDMA

M a j o r, G e l d h a b.

G e l d h a b
Cóż to znaczy, mój panie, rozgniewałeś księcia?
Widzisz go!... To mi śmiałość i śmiałość nie lada!
chodzi prędko przed M a j o r a, który stoi zamyślony
Księcia gniewać!... Hm... gniewać!... Jak szalony wpada,
Moralność, cnotę, związek, mój honor obala!...
Któż to w moim pałacu rządzić się pozwala?
Powtarzam – Lubomira próżne przedsięwzięcia,
A Florka nie forteca dla ciebie do wzięcia;
Zatem szturmuj gdzie indziej, szturmuj sobie wszędzie...

M a j o r
tupa nogą; G e l d h a b staje jak wryty
A tam do licha! Ciszej! Pókiż tego będzie?
Milczę, tak mnie oburzył ten dumny niecnota,
A ten sobie rozpuścił w gębie kołowrota.
chodzi w gniewie przed G e l d h a b a, który stoi w miejscu;
do siebie
Śmiać się, drwić, kiedy grzecznie... a, tego za wiele!
w złości
Księcia i Lisiewicza, i...

staje przed G e l d h a b e m
ciebie zastrzelę!

G e l d h a b
przerażony
Mój majorciu, majorciu, siadaj,
daje krzesło
gniew ci szkodzi...
Siadaj, majorciu, powiedz, o co, o co, o co chodzi?

M a j o r
chodząc, do siebie
Rosynant, nie Rosynant, w dobrym czy złym losie!
Ale ty, mości księżę, oberwiesz po nosie!

G e l d h a b
na stronie, z zadziwieniem
Księżę – po nosie!

M a j o r
Słuchaj, od dawna cię znałem
za każdym słowem G e l d h a b się kłania
Z rozsądkiem, z sercem, głową; lecz się oszukałem
Jesteś chciwy, nieczuły, w uczciwości... różny,
Jesteś próżny.

G e l d h a b
Nie, ale...

M a j o r
Tam do licha, próżny!
G e l d h a b skłania głowę, jakby przystawał na to
Bo na cóż byś dla córki sklejał związek nowy,
Gdyby ci tytuł księcia nie zawrócił głowy?
Myślisz, że po tym kroku zapomną w Warszawie
Tę mąkę... hm?... Ten owies w ostatniej przystawie,³⁷
Co to zgniły... rozumiesz? Każdy to pamięta!
Jakże w świecie ty będziesz, jak córka przyjeta?
A jeśli ona dumę równą twej posiada,
Ręczę, widzieć cię w domu że nie będzie rada.

³⁷ Tę mąkę... hm?... Ten owies w ostatniej przystawie – Geldhab był dostawcą wojskowym i swój majątek zawdzięcza m. in. związanym z tymi dostawami brudnym interesom. Przystawa – dostawa.

Wnuki, co by twych późnych lat pociechą były,
Teraz, książęta, będą dziada się wstydyli;
Bo ty siebie nie zmienisz oświeconym zięciem,
Geldhab będzie geldhabem, a księżę książęciem.³⁸

G e l d h a b

Córka mnie bardzo kocha, on wielce poważa.

M a j o r

Ech, bajki! On drwi z ciebie, a szkatułkę zważa!
Już dosyć jesteś starym i mógłbyś już wiedzieć,
Że panowie zwyczajni na dwóch stołkach siedzieć.
Więc twój księżę jegomość pełen dobrej chęci,
Gdy lepszy związek ujrzy, może jeszcze skreśli;
Nareszcie o twym szczęściu niech nie będzie mowa,
Lecz któż cię, tam do licha, uwolnił od słowa?

G e l d h a b

pomieszany

Musiałem...

M a j o r

Co, co pleciesz? Chciej się zastanowić!

G e l d h a b

Namowa...

M a j o r

Hę?

G e l d h a b

Przypadkiem...

M a j o r

z ironią

Dałeś się namówić?

---

³⁸ G e l d h a b b ę d z i e g e l d h a b e m – Geldhab jest nazwiskiem znaczącym: w jęz. niem. *Geld* znaczy pieniądze, *haben* – mieć.

G e l d h a b

Niby, tak; raz Lisiewicz tak mnie...

M a j o r

...Zbałamucił.

G e l d h a b

Nie, lecz słowo...

M a j o r

Podchwycił i na złe obrócił;

Podszedł cię zdradą?

G e l d h a b

Ale...

M a j o r

Poczekaj no, drabie!

Kiedy tak, daj, daj rękę!

wstrząsa mocno

Nie bój się, Geldhabie!

wstrząsa kilka razy ręką G e l d h a b a

Nie bój się! Dobrze będzie; zrobimy to snadnie.

odchodząc

O, drwinkami nie wyjdzie, kto mi w ręce wpadnie!

SCENA ÓSMA

[G e l d h a b].

G e l d h a b

sam

Cóż teraz?... O, dla Boga! Cóż czynić potrzeba?

chodzi

„Zastrzelę”, mówił... Florka! – „Nos księcia”...O, nieba!

po krótkim milczeniu

Żeby jak... – Hej! Jest tam kto? – Lecz cóż zrobić mogę?

Ha!... będę komendanta prosił o załogę.

siada i pisze; kładzie pióro

Cóż po tym? Wszak on major, a to będzie żołnierz,

Jeszcze mu za broń weźmie, gdy mi ściśnie kołnier, ³⁹
A jak mu w ręce wpadnę, to już po mnie będzie.

po krótkim milczeniu

Gdybym jak... Ha, tak dobrze!...

Drzwi niech zamkną wszędzie...

– Jest tam kto? Hej! – Dokoła zamknąć, zatasować! ⁴⁰

– Hej, liberyja moja! – Nie ma co żartować!

Ze wszystkich stron zbiegają się służący.

SCENA DZIEWIĄTA

Geldhab, Flora, Lokaje, Kobiety.

Flora

O, nieba! Cóż się dzieje?

Geldhab

chodząc i nie widząc nikogo

Niech strzela do bramy...

Ja się schowam... – Jest tam kto?

Lokaj

Już dawno czekamy.

Geldhab

A, jesteście!... Ty, Florko, zamknij się w pokoju,

Muszę wszystko w tej chwili urządzić do boju.

Flora

Jednak...

Geldhab

Idź, idź!

Flora sama odchodzi.

³⁹ Jeszcze mu za broń weźmie, gdy mi ściśnie kołnier – Żołnierz widząc, jak major chwyta Geldhaba za kołnier, chwyci służbiście za broń.

⁴⁰ Z a t a s o w a ć – zabarykadować; z franc. *entasser* – zwalić na kupę; dziś: zatarasować.

SCENA DZIESIĄTA

G e l d h a b, L o k a j e, K o b i e t y.

G e l d h a b

Potrafię tę chmurę oddalić.

– Jest tam kto?

postrzegając

A... Drzwi wielkie zamknąć i zawalić!

pokazuje

Bierzcie krzesła, kanapy, książki, graty... baby!

L o k a j e biorą sprzęty; po krótkim milczeniu

Cóż z tego?... Czekać!

krzycząc

Czekać!

do siebie

Wszystko odpór słaby...

Jak wrzaśnie „tam do licha!” – nic dostać nie może.

Liberyja moja, precz!

siada zmęczony

Cóż robić, o Boże!

L o k a j e i K o b i e t y odchodzą.

SCENA JEDENASTA

G e l d h a b, L i s i e w i c z.

L i s i e w i c z

pokazując głowę

Jest major?

G e l d h a b

Nie ma.

L i s i e w i c z

Pewnie?

G e l d h a b

Nie ma, mówię, nie ma.

L i s i e w i c z
wchodząc i obzierając się wkoło
Ma szczęście, że już poszedł,
chodzi prędko
mnie nikt nie dotrzyma;
Bo jak w złość wpadnę... to... to... Trzeba słyszeć było,
Jakoś się tu starli, aż wspomnieć niemiło.

G e l d h a b
wstaje i słucha
Pst!.... pono idzie...

L i s i e w i c z
biegnąc ku drzwiom przeciwnym
Pójdę...

G e l d h a b
siadając
Nie – to wiatr zaszumiał.

L i s i e w i c z
Ma szczęście, że nie przyszedł! Lecz on rzecz zrozumiał;
Ze mną nie ma żarcików!

G e l d h a b
Z nim także, mój panie!
U niego się wyrębać, jak nam zjeść śniadanie;
Już on tutaj w Warszawie niejednego zucha
Należycie naznaczył od ucha do ucha.
Albo na pistolety... aż mnie dreszcz przechodzi:
Kiedy wyzwie, to w sam łeb lub w serce ugodzi.
Nie wyzywaj go! Jutra nie dałby ci dożyć.

L i s i e w i c z
Zabije?

G e l d h a b
Jak bekasa.
L i s i e w i c z *kiwa głową, nie dowierzając*
No, chcesz się założyć?

L i s i e w i c z

A, nie chcę!

G e l d h a b

Tak, dla próby.

L i s i e w i c z

Czyś waćpan szalony!

G e l d h a b

Wygrałbym; bo jak strzela, jestem zapewniony –
Raz tu przypadkiem strzelił, jednakże nie chybił,
Jak wyróżnął!

pokazując

W same okno!... I dwie szyby wybił!

L i s i e w i c z

Fraszki!

G e l d h a b

Nic się nie boisz?

L i s i e w i c z

Nie.

G e l d h a b

Wcale?

L i s i e w i c z

Nic wcale.

G e l d h a b

A kiedy tak, więc dobrze, przednio, doskonale!
Słuchajże, przyjacielu – ten major przeklęty
Na mnie, ciebie i księcia okropnie zawzięty;
Trzeba się bić lub milczeć, chcąc przywrócić zgodę.
Zatem zrób nam tę grzeczność i wielką wygodę:
Strzelaj się za nas wszystkich; powiem, żeś ty winny...

L i s i e w i c z

Nie, nie...

G e l d h a b

Proszę cię.

L i s i e w i c z

Nie chcę, nie. Mam projekt inny...

myśląc, mówi pomalu

Dobrze można... rzecz... skończyć i bez krwi wylewu...

Trzeba, żebyście z księciem, nie bojąc się gniewu,

Wpadli z góry na niego. Powiedzcie mu śmiało,

Że nie chcecie odmieniać, co się raz już stało;

Że twoja córka księżną musi być koniecznie.

Tylko z nim żwawo, huczno i nawet niegrzecznie,

A on sam zaraz będzie załatwiał tę zwadę.

Tylko krzyczcie...

G e l d h a b

A waćpan?

L i s i e w i c z

Ja na wieś pojadę.

G e l d h a b

Tak? – Waćpan, widzę, śmiały do dawania rady;

Lecz taką rzeczą nasze pieniądze układy...

L i s i e w i c z

Jak to, mógłbyś je znosić? Czyjaże to głowa

Pierwszy projekt wydała? Czyjaże to mowa

Księcia nam zniewoliła? Całymi godziny

Chwaliłem mu twe cnoty i twojej rodziny,

Aż nieraz głosu brakło. I za to staranie

Takaż nagroda? Taka...

G e l d h a b

Ale, mój mospanie,

Chciejże sobie rozważyć, za cóż ja mam płacić

I razem córkę, księcia i pieniądze tracić?

L i s i e w i c z

Wszak jeszcze nie stracona.

G e l d h a b

Tym lepiej, lecz rada...

L i s i e w i c z

Innej poszukać teraz i działać wypada;
Chodźmy do księcia, niechaj z komendantem mówi.

G e l d h a b

Niech idzie do senatu, niech senat stanowi.⁴¹

L i s i e w i c z

Ten poradzi...

G e l d h a b

Rozstrzygnie...

L i s i e w i c z

W najkrótszym sposobie.

G e l d h a b

Wszak to napaść...

L i s i e w i c z

Obelga na mojej osobie!

G e l d h a b

Gwałt względem mojej córki!

L i s i e w i c z

To mniejsza, lecz przecie...

---

⁴¹ S e n a t – Senat Księstwa Warszawskiego, za którego czasów rzecz się przypuszczalnie dzieje, był instytucją złożoną z wyższych dygnitarzy i pośredniczącą między osobą monarchy a sejmem.

G e l d h a b

Ale nie mniejsza, proszę!...

L i s i e w i c z
Któż słyszał na świecie,

Ażeby jeden major?...

G e l d h a b
Śmiał mój dom szturmować!...

L i s i e w i c z
Łajać!...

G e l d h a b
Grozić!...

L i s i e w i c z
Chcieć strzelać!...

G e l d h a b
Rozbijać!...

L i s i e w i c z
Rabować!...

G e l d h a b
Chodźmy!

L i s i e w i c z
Chodźmy!

G e l d h a b
Zobaczy, z księciem jaka sprawa!

L i s i e w i c z
Jutro pana majora nie ujrzy Warszawa!
przytrzymując G e l d h a b a
Jednak mnie przestrzeż, jeśli zoczysz go z daleka;
Chcę unikać, bom w złości, a szkoda człowieka.

KONIEC AKTU DRUGIEGO

AKT TRZECI

SCENA PIERWSZA

F l o r a, L u b o m i r.

*F l o r a siedzi przy stoliku, przegląda książkę i odpowiada
nie patrząc na L u b o m i r a.*

L u b o m i r

Wybacz, pani, że jeszcze do ciebie przychodzę
Nie skarżyć się, już serca nadzieją nie zwodzę,
Lecz oznajmić, niestety, że pełniąc twą wolę
Spełniłem szczęście księcia i moją niedolę.

F l o r a

Dziękuję.

L u b o m i r

Zapewniłem go, że z mojej strony
Zamiar związku waszego nie będzie burzony.

F l o r a

Spodziewam się.

L u b o m i r

I owszem, gdy znam chęci twoje,
Odwracać od nich będę troski, niepokoje.

F l o r a

Dziękuję.

L u b o m i r

Gdybym dawniej przewidzieć był w stanie,
Nie byłbym ojca twego odrzucał żądanie;
Nie byłbym go na spory niemiłe wystawił,
A tobie mym przybyciem tyle zmartwień sprawił.
Bądź spokojną, szczęśliwą, kochaj Rodosława,
Innego nie chcę szukać nad twą miłość prawa,
Gdy tę tracę, cóż znaczy twych obietnic siła?
Po cóż masz jej ulegać, gdyś serce zmieniła?

Dziś jeszcze moją duszę łudziłem przyjemnie,
Że gdy cię tracąc, cierpię, ty cierpisz wzajemnie.
Mówiłem z twoim ojcem w zbytecznym zapale,
Gdyż myśl o twoich, moje podwajała żale;
I gdym groźby używał w ostatniej potrzebie,
Pamiętałem o tobie, zapomniałem siebie.
Ach, pochlebiałem sobie twą miłością stałą;
Kochałem cię nad siły, myśląc, że za mało,
Że ty jeszcze... Lecz dosyć, niech ci los życzliwy,
Ile pragnę, da rozkosz, a będę szczęśliwy;
Jednak smutne przeczucie...

F l o r a

Ach, nie wróćmy, proszę,
Do uwag raz skończonych; troski czy rozkosze,
Szczęście czy też niedola – będą mym udziałem,
Nie troszcz się! Wiem, co czynię.

L u b o m i r

Gniewać cię nie chciałem;

Ale twój wzrok oziębły srodze czuć mi daje,
Że ci moja rozmowa natrętną się staje.
Czyś się nawet przyjaźni wyrzekła już teraz
I najpierwszej miłości, przysięganej nieraz,
Czyż ci nawet niemiłe i samo wspomnienie?

F l o r a

z ironią

Zająć się nim nie mogę, chociaż wielce cenię.

L u b o m i r

Ach, czemuż, ciebie tracąc, siły nie mam tyle!
O, jakże was zapomnieć, szczęścia drogie chwile?
Jak pysznym mi się zdawał, jak pięknym świat cały!
Uciecha, rozkosz dla mnie we wszystkim jaśniały;
Com widział, słyszał, uczuł, gdzie mnie myśl wabiła,
Wszystko miłość tajemna wdziękiem swym stroiła.
Dopiero przy rozstaniu czucie me poznałem,
Wahać się było wstydem, lecz ileż cierpiałem!
Tu mnie miłość pociąga, tam ojczyzna woła;
Lecz na jej głos, kto Polak, któż się oprzeć zdoła?
Poszedłem; a gdym walczył z wrogiem i przygodą,
Miłość twa zachęceniem była i nagrodą;
Gdym krzyż otrzymał, nawet gdym odebrał ranę,
Pierwszą miał myśl, że ciebie godniejszym się stanę.
Wszystkom znoślił cierpliwie, nadziei oddany,

Bom cię kochał i byłem, ach, byłem kochany!
Wróciłem... Ciebie... Ojca... Ach, Floro, tę chwilę
Mogłaś ty zapomnieć?

F l o r a

Na cóż jęków tyle?

„Nie skarżyć się przychodzę” – wszak mówiłeś przecie,
Zresztą głuche na skargi jest Cytery dziecię,⁴²
A te żale, rozpacz w miłosnym zawodzie
Piękne są w elegiji, trenach lub też odzie.⁴³
Wtedy w wierszach, wzgląd mając na muzy natchnienia,
Dla układu czułego, myśli uniesienia,
Poetycznych obrazów i ważności dzieła
Nawet straszne przekleństwa może bym przyjęła;
Ale tak, wierz mi waćpan, w zwyczajnej rozmowie
Skargi męczą i nudzą.

L u b o m i r

Już ich nie ponowię.

I wybac mi tym razem czas przeszły w pamięci;
Mówiłem, co uczułem, mimo własnej chęci.
Jednak słuchaj mnie jeszcze; nie zazdrość zdradliwa,
Nie nadzieja mnie wiedzie, lecz przyjaźń troskliwa –
Odmów księciu, by szczęście nadal ci służyło.

F l o r a

Nadto tej troskliwości i nadto jej było,
Wszystko z tej troskliwości nieszczęsnej wypływa:
Z troskliwości nas nudzisz, a major wyzywa.
Lepiej było pozostać w swych kolegów gronie,
Ścigać w puszczy niedźwiedzie i ujeżdżać konie;
Tam major silniejszego znalazłby atletę⁴⁴
Niż starca, Lisiewicza i słabą kobietę.
Tam mógłby godnej siebie pan major dojść sławy,
Potem na łonie Bacha spoczywać z wyprawy;⁴⁵

---

⁴² C y t e r y d z i e c i ę – Afrodyta, grecka bogini miłości, miała świątynię na wyspie Cyterze. Stąd „dzieci Cytery” oznacza Amora, bożka miłości, którego Afrodyta była matką.

⁴³ ...w e l e g i j i , t r e n a c h l u b t e ż o d z i e – Elegia – wiersz liryczny o nastroju smutnym; tren – gatunek wiersza lirycznego oparty na motywie smutku po śmierci bliskiej osoby; oda – uroczysty wiersz liryczny o temacie podniosłym i bardzo uroczystym stylu. Gatunek modny w okresie pseudoklasycyzmu.

⁴⁴ A t l e t a – tu w znaczeniu: zapaśnik, przeciwnik.

⁴⁵ B a c h – Bachus, grecki bóg wina, pijaństwa.

I waćpan, pilny uczeń swojego Mentora,⁴⁶
Mógłbyś z czasem z słabymi udawać Hektora.⁴⁷

L u b o m i r

Co słyszę? Floro, jakież!...

F l o r a

Lepiej było zostać
Niż zmieniać naszą ciszę na Erebu postać,⁴⁸
I gdy już nie pomogło ni straszyć, ni prosić,
Heroicznej miłości poświęcenia głosić!

L u b o m i r

Na gniew czyż zasłużyłem?

F l o r a

Kto nudzi czas długi,
Na mój gniew sprawiedliwy ma dosyć zasługi.

L u b o m i r

Ja ciebie nie poznaję!...

F l o r a

Ach, proszę, w tej dobie
Zapomnijmy o dawnym mówienia sposobie!
Poufałości z sobą nie miejmy za wiele,
Myśląc o wzrastającym pośród nas przedziele.

L u b o m i r

Niszczysz miłość ku sobie, zostawże szacunek.

F l o r a

Dla wielkich w dostojństwie – najmniejszy frasunek;
O moję teraz łaskę świat będzie się starać,
Moim wzrokiem nagradzać potrafię i karać.
Szacunek szlachty panom jest winną daniną,
A ich złość i obmowa pośród nas przedziele.

⁴⁶ M e n t o r – przyjaciel Odyseusza, nauczyciel i doradca jego syna Telemaka. Jego imię stało się synonimem zaufanego doradcy i kierownika.

⁴⁷ H e k t o r – bohater *Iliady*, słynny z męstwa wódz trojański.

⁴⁸ E r e b – w mitologii rzymskiej podziemna otchłań, w której przebywają potężni.

L u b o m i r
Tak? Nie mam co powiedzieć... Ten sposób myślenia
Zadziwia mnie, oświeca, razem czucie zmienia.

F l o r a
Zatem związek zerwany?...

L u b o m i r
Za twą łaskę liczę;
Żegnam cię więc, żałuję, jednak szczęścia życzę.
Odchodzi.

SCENA DRUGA

[F l o r a].

F l o r a
sama
Straszna rozpacz nim miota, zazdrość go pożera,
Ale wszak on nie pierwszy z miłości umiera;
Darmo wszystkich nagradzać darem naszej ręki,
Których często powabne zniewalają wdzięki.

po krótkim milczeniu
Wprawdzie dawnymi czasy lubiałam go nieco,
Lecz zwykle nasze gusta z godzinami lecą;
Co wczoraj było pięknym, dziś brzydkim być może,
Mamże dla dawnej woni zwiędłą nosić różę?
Nareszcie, co za śmieszna i razem myśl płocha
Odmawiać rękę księciu, bo Lubomir kocha!

po krótkim milczeniu
Ach, jaśnie oświeconą gdy wkrótce zostanę,
Jakież szczęście z mym szczęściem może być zrównane!
Ileż dla mnie radości i sławy nie będzie!
idzie do drzwi, powraca i co mówi, wykonywa
Wchodzę... Wszystko się wzrusza... Wszyscy stoją w rzędzie...
„Księżna pani przychodzi!” – mocny szmer powstaje,
„Księżna... Księżna!” – ten temu do ucha podaje.
Każdy zaraz się kłania – a ja? – Ja nikomu.
Idę dalej... Wzrok w górę... Witam panią domu,
Kilka innych wachlarzem i czym prędzej łapię
Nawiasem spostrzeżone miejsce na kanapie.

siada

Wtedy sunąc szkło z góry, brzeg na brwiach opieram⁴⁹

I powoli na koło z uwagą pozieram;

Każdy już niecierpliwy, czy mu wzgląd oznaczę,

Sześć razy mi się kłania, nim go raz zobaczę.

wstaje

Taka to jest moc księstwa! Ja zaś z mojej strony

G e l d h a b wchodzi czytając list.

Podług rangi każdego wymierzam ukłony...

SCENA TRZECIA

F l o r a, G e l d h a b nie widząc się.

F l o r a

Które także dla kobiet na stopnie podzielę.

Na przykład...

klania się, tyłem obrócona do ojca

G e l d h a b

czytając list, tyłem do F l o r y

Ach!

klania się

Ach!

klania się

F l o r a

zawsze się kłania

Albo...

G e l d h a b

klania się

To łaski za wiele.

kończy list głośno

„Do nóg upadam. – Książę”.

klania się

A, bardzo dziękuję!

---

⁴⁹ Wtedy sunąc szkło z góry, brzeg na brwiach opieram – Flora wyobraża sobie siebie trzymającą tzw. pince-nez, czyli binokle osadzone na rączce, które nie tyle spełniały funkcję okularów, ile należały do rekwizytów eleganckiej kobiety.

F l o r a
nisko się kłania

Nareszcie czasem...

Powtórnie kłania się; obraca się ku ojcu.

G e l d h a b
składając list obraca się z ukłonem do F l o r y i mówi do siebie
Mości Książę! Wielce czuję...
postrzegają się; czas krótki zadziwienia
Ach, Florko, czytaj!...

całuje ją
Czytaj... jak ci się
daje list
podoba?

L o k a j
Pan Piórko.

G e l d h a b
Prosić, prosić!
do siebie
To wielka osoba.
do F l o r y
Idź do siebie; ciesz się, ciesz – wszystko już skończono
I w dni kilka powitam jaśnie oświeconą.
patrząc za nią
Księżna! Księżna, jak ulał – córeczka kochana!
F l o r a odchodzi.

SCENA CZWARTA

G e l d h a b, P i ó r k o.

P i ó r k o
Do nóg pańskich upadam.

G e l d h a b
A, witam waćpana;
Hej, liberyja moja! Hej!
L o k a j e wbiegają.
Krzeseł, łajdaki!

P i ó r k o

Cóż za rozkaz...

G e l d h a b

*daje znak L o k a j o m, aby wyszli, potem sadza P i ó r k a
i sam siada mówiąc*

Siadajmy, interes jest taki:

Chciałbym mieć rys pokoleń mojego imienia,
Niby drzewo wyrasta z rycerza ramienia;
Z tego pięknie wyrosłe, różne mając związki,
Niechaj idą gałęzie, a z tychże gałązki;
A z pnia najprościejszego jedną w samej górze
Niechaj będę ja. Wszystko na jasnym lazurze...

P i ó r k o

Już, już wiem, lecz papiery...

G e l d h a b

dając sakiewkę
To są – reszta w głowie.

P i ó r k o

Rozumiem, łatwo znajdę, mam nawet w połowie.

G e l d h a b

Kto historiją umie, ten wzorów dostanie.
Powiesz w notach na przykład... na przykład, mój panie,
Że pierwszy Geldhab, sławny dzieły wojennymi,
Wraz z Henrykiem Walezym z szwedzkiej przybył ziemi;
Potem, że... za... Jagiełłów, przez czas bardzo długi,
Wielkie zawsze ojczyźnie czynili usługi...
Lecz gdy... Krakus świętego zabił Stanisława,
Wraz z nim Geldhabów rzymskie wypędziły prawa.

P i ó r k o

z ironią

Pan umie historiją.

G e l d h a b

z uśmiechem

Ha, widziałeś z mowy!

przypomniawszy sobie

A jeszcze... Proszę zważać, by konar środkowy,

Na którym ja wyraźnie w samym będę szczycie,
Wszystkie inne przechodził w honorów zaszczycie;
Włóż kilku wojewodów i kilku hetmanów,
Kanclerzy choć ze czterech, z parę kasztelanów;
I biskupów... ze sześciu, zresztą – jak wypadnie;
Rób, jak chcesz, byle było zrobione dokładnie.

P i ó r k o

Rozkaz pański wypełnię; lecz wcześniej powiadam,
Że temu rysunkowi ważności nie nadam;
Ten poczet senatorów nic nie znaczy wcale,
Jeśli innych dowodów...

G e l d h a b

Wiem to doskonale;
Lecz z czasem, gdy zapomną, a ja natrę śmieie,
Będęż mógł zostać hrabią?

P i ó r k o

Trudności za wiele.

G e l d h a b

Baronem?

P i ó r k o

Wątpię.

G e l d h a b

Niczym?

P i ó r k o wzrusza ramionami
No, to szambelanem?

P i ó r k o

Nie wiem; może nareszcie, będąc wielkim panem...
rusza sakiewką

G e l d h a b

wstając

Jakoś to... Ale, ale – czy wiesz, panie Piórko,
Że się książkę Rodosław żeni z moją córką?

P i ó r k o

Słyszałem.

G e l d h a b

I to pewnie – kontrakt ułożony.
Powiedz to w mieście... bądź zdrow!

P i ó r k o

Sługa uniżony.
Odchodzi.

SCENA PIĄTA

[G e l d h a b].

G e l d h a b

sam

O, szczęśliwy Geldhabie! Szczęśliwy człowieku!
O, najszczęśliwszy panie w dziewiętnastym wieku!
po krótkim milczeniu, zacierając ręce z radością
Ode mnie, na dół idąc, całe pokolenie
Będzie już mitrę nosić, mieć księstwa znaczenie.
W górę przodków mi brakło, wkrótce ich dostanę
I tak dla równowagi na pośrodku stanę;
Śmiało się teraz Geldhab pokaże przed światem,
Gdy na dół i do góry zostanie magnatem.
O, szczęście!... Córka księżna, a mój zięć książęciem,
Ja teściem księcia, książę, księżna mym dziecięciem;
A wnuczki moje, lubie wnuczki i wnuczęta,
Wszystko to będzie, wszystko księżniczki, książęta!
Zatem...

biegnie do okna

Ktoś wjechał, książę... znam turkot karety...
Florko! Florko!... On pewnie... Florko!... te kobiety...

SCENA SZÓSTA

G e l d h a b, F l o r a.

F l o r a

Przebóg, cóż znowu?...

G e l d h a b

Książę.

F l o r a

po krótkim milczeniu

Zawsze się tak strwożę,

Czego tak krzyczeć... Książę czy czekać nie może?

SCENA SIÓDMA

G e l d h a b, F l o r a, M a j o r, L i s i e w i c z.

M a j o r

jeszcze za drzwiami

Marsz! Tam do licha!

L i s i e w i c z

*ciągnięty od M a j o r a, bez kapelusza, laski i trzewika, które
wkrótce L o k a j wnosi i oddaje*

Nieba! Za cóż mnie karzecie!

do M a j o r a, prosząc

Puść!...

M a j o r

stawiając go przed G e l d h a b e m

Stój! W prawo równaj się!

G e l d h a b

do L i s i e w i c z a cicho

Dopadłeś go przecie?

M a j o r
Tu, do oczów niech jeden drugiemu dowodzi,
Który z was obu kłamie i który mnie zwodzi.
po krótkim milczeniu
Milczycie?

G e l d h a b
pomieszany
Cóż mam mówić?

L i s i e w i c z
Ze mnie dech ucieka.

F l o r a
do M a j o r a
Dopókiż...

M a j o r
Już, już kończę, niech panna zaczeka.

F l o r a
z niecierpliwością
Ja nie chcę...

M a j o r
Wiem, wiem; zaraz odprowadzę też księcia.

F l o r a
w gniewie
Ależ...

M a j o r
Ach, bądź spokojna, znam sztukę ujęcia.

F l o r a
na stronie
Cóż mówić z tym dragonem? Gdybym się nie bała,
Zaraz bym mu, niestety, oczy wydrapała!

M a j o r
Nic się więc już nie dowiem?

L i s i e w i c z
Ach, luby majorze,
Proszę cię, błagam, błagam w największej pokorze,
Puść mnie stąd, wszak pan Geldhab...

G e l d h a b
Czemuż na mnie składasz?

L i s i e w i c z
Jednak...

G e l d h a b
Zważaj...

L i s i e w i c z
Lecz...

G e l d h a b
Pozwól...

O b y d w a
razem
Mówić nie pozwalasz.

M a j o r
Ech, tam do licha, ciszej!

F l o r a
zatykając uszy
Co za krzyk, o nieba!

SCENA ÓSMA

Geldhab, Flora, Major, Lisiewicz, Lubomir.

L i s i e w i c z

Lubomir! Ach, Geldhabie, umierać potrzeba!

L u b o m i r

do Majora

Znajduję cię nareszcie, drogi przyjacielu,
Niepotrzebnieś mi służył wśród przykrości wielu.
Nadzieja mnie zawiodła, wszystko się odmienia:
Spadła z oczu zasłona i znikły marzenia.
Flora, blaskiem znikomym znaczenia ujęta,
Odrzuca stałą miłość, przysięg nie pamięta.
Chociaż me serce wzgardę nader wielce czuje,
Jednak nad jej zbłąkaniem więcej się lituję;
Bo gdzie przyszłość oparta na wielkości chwale,
Tam krótka bywa radość, a zbyt długie żale.
Lecz na cóż raz wzgardzone powtarzam uwagi?

M a j o r

Nasze zatem staranie?...

L u b o m i r

...Nie ma żadnej wagi,

Gdy ulega mniej ojca niż swej własnej woli.

F l o r a

klania się bardzo nisko z ironią Majorowi

Nie inaczej.

G e l d h a b

klania się Majorowi

Do usług!

L i s i e w i c z

na stronie

Ostygam powoli.

M a j o r
po krótkim milczeniu

Moja panno!

L u b o m i r
prosząc

Majorze...

F l o r a
Czy nowe wyzwanie?

M a j o r
Nie; prawdy trochę.

L u b o m i r
do M a j o r a
Proszę...

F l o r a
Słucham ją, mój panie.

L u b o m i r
do M a j o r a
Nie zaczynaj...

M a j o r
do L u b o m i r a
Grzecznie powiem.
po krótkim milczeniu do F l o r y
Tam do licha, proszę...

L u b o m i r
Majorze!

F l o r a
Waćpan nie wiesz, z tych kilku słów wnoszę,
Że chcąc żyć z ludźmi, nie dość prawdami szafować,
Nie dość być strasznym, trzeba płąć piękną szanować.
Słabość jest naszym działem, naszą bronią wdzięki;
Lecz te oręż nie z jednej wytrąciły ręki.
Nie zmieniaj waćpan prawa, które niebo daje,

Nam w miłości rozstrzygać, wam błagać przystaje.
W pięknym czuciu serc naszych przymus nie jest znanym
I musi być podległym, kto chce być kochanym.
Jeśli na to pan major ma co odpowiedzieć,
Słucham.

L i s i e w i c z
na stronie

Śmiało, na honor!

F l o r a
po krótkim milczeniu
Prawdę będę wiedzieć?

M a j o r
Już, szanując płeć piękną, milczeć mi wypada;
Wiem oraz, że rozsądnie nikt jej nie przegada.
klania się

F l o r a
urazona, odwraca się od niego
Grzecznie!

M a j o r
biorąc na stronę L u b o m i r a
Wolę być grzecznym i ustąpić trochę,
Zresztą, nic też dziwnego, że kobiety płocze.

SCENA DZIEWIĄTA

C i ż s a m i i K s i ą ż ę.

K s i ą ż ę

Że wszystkich tu zastaję, najmocniej się cieszę,
Tym bardziej, gdy z pomyślnym oświadczeniem spieszę;
Pomyślnym

do L u b o m i r a

dla rotmistrza

do F l o r y

i dla ciebie, pani,

Coście z dawna kochali i byli kochani;
Dla mnie, aczkolwiek duszę

z udanym żalem

przejmuje boleścią,

Nie mogę jednak nazwać nieprzyjemną wieścią.

po krótkim milczeniu

Nie wiedziałem, jak silnie miłość wami włada,
Gdy mnie dzisiaj majora oświeciła rada.

Zrazu myślałem, jakiej uchwycić się strony,

Wahałem się, nadzieją przyjemną łudzony:

Może on ją zapomni, ona mnie pokocha;

Ale honor przemówił, umilkła chęć płocha.

po krótkim milczeniu

A do tego wiadomość odbieram od brata,

Że ciotka ukochana zeszła z tego świata

I mnie dała majątek, niestety, po sobie.

Zatem czas, który trzeba poświęcić żałobie,

Smutek, powinność, rozum, ważne – zatrudnienia,

Wszystko dzisiaj dawniejsze zamiary odmienia.

Chcę więc, je odwołując, prawo moje stracić

do L u b o m i r a

I chociaż w małej części tobie się wypłacić.

Tyś mi poświęcił miłość, w niej szczęścia zasady,

Ja ci tylko poświęcam przyjemne układy.

Bądź kochanym, szczęśliwym, to ci szczerze życzę,

I pozwól, niech cię w rzędzie przyjaciół policzę.

do M a j o r a, wstrząsając mu rękę

Majorze, z nami zgoda.

do F l o r y

Ty, serca powabie,

Floro, żegnam cię, żegnam!

klaniając się

Bywaj zdrów, Geldhabie!

M a j o r
przytrzymując L i s i e w i c z a
Dokąd, dokąd mospanie? Prosim na wesele.

L i s i e w i c z
Ach, do nóżek upadam, honoru za wiele!
Odchodzi.

SCENA DZIESIĄTA

G e l d h a b, F l o r a, M a j o r i L u b o m i r.
Długie milczenie.

M a j o r
do G e l d h a b a
Jakże? Książę... hm? Kocha, wielce cię poważa,
Nie chce zwiększyć majątku, lecz zaszczyt pomnaża!
śmieje się
Być teściem księcia, księcia?... ach, jak to przyjemnie!
Lecz nie chcę się naśmiewać, boś słabszy ode mnie.

G e l d h a b
do F l o r y, po krótkim milczeniu
Cóż, Florko? Hę?
wskazując głową
Lubomir?...

F l o r a
daje znak głową potwierdzając

M a j o r
spoglądając na F l o r ę i na L u b o m i r a
Z wszystkiego więc wnoszę...

G e l d h a b
Co się dotąd zdarzyło, zapomnijmy, proszę,
Lepiej szukajmy szczęścia w dawnym przedsięwzięciu;
Lubomirze, pozwalam, bierz Florkę po księciu.

M a j o r
Szczęść Boże! Tam do licha!

L u b o m i r
Nie, w jej duszy zmianie
Uczynić ją szczęśliwą nie byłbym już w stanie.
do F l o r y
Kochałem cię zbyt stale, bo cię inną znałem,
Dziś twój sposób myślenia jest naszym przedziałem.
Szczęścia twojego pragnę, dar twej ręki cenię,
Lecz, biorąc go, rozsądnych zamiarów nie zmienię.
Kłania się z wielkim uszanowaniem i odchodzi.

M a j o r
wysłuchawszy z wielką uwagą
Dobrze! Taka to dumy zwykła jest zapłata:
Nadzieje zawsze próżne i wzgarda u świata.
do G e l d h a b a
Nadtoś myślał o księstwie, gdy książę o groszu,
Tak osiadłeś na lodzie, a panna na koszu.

KONIEC